

The Model of Strategic Thinking of Jihadi Leaders on the Basis of the Godly-Political Will of Martyr Ghasem Soleimani

Hosein Jalilian *

Abstract

Jihadi management and jihadi institutes require managers with strategic thinking ability who are able to formulate and implement their strategic and operational plans on the basis of valuable strategic thinking. This research is aimed at developing a strategic thinking model for the managers of Jihadi organizations. This is qualitative research seeking to design the model by conducting thematic analysis of the content of the Godly-political will of General Martyr Ghasem Soleimani. The content of the Martyr Soleimani's will can be regarded as the document and statement of strategic thinking of Jihadi leaders. The content of this document is analyzed by thematic analysis. Having identified and analyzed the basic themes and organizing themes, the researcher identified six comprehensive themes as the components of strategic thinking of Jihadi leaders. They include religiosity, Velayat-orientation, the culture of martyrdom seeking, Islamic unity, God-centered governance, and military and defense authority. The findings indicated that the components of strategic thinking of Jihadi managers are different from those of the strategic thinking patterns in current scientific management.

Keywords: *Jihadi management, strategic thinking, General Soleimani, Iran.*

شاپا چاپی: ۶۹۸۰ - ۲۲۵۱
شاپا الکترونیکی: ۵۲۳۴ - ۲۶۴۵

نشریه علمی
«مدیریت اسلامی»

(زمستان ۱۳۹۹، سال ۲۸، شماره ۴: ۱۱۱ - ۹۳)

الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید قاسم سلیمانی

حسین جلیلیان*

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۱۰/۲۲

پذیرش نهایی: ۱۳۹۹/۱۱/۰۷

چکیده

مدیریت جهادی و سازمانهای جهادی به مدیرانی نیاز دارد که دارای تفکر راهبردی باشند و برنامه‌های راهبردی و عملیاتی خود را بر مبنای تفکر راهبردی ارزش‌مدار تدوین و اجرا کنند. این پژوهش به منظور تدوین الگوی تفکر راهبردی مدیران سازمانهای جهادی اجرا شده است. رویکرد این پژوهش کیفی است و الگوی پژوهش بر مبنای تحلیل مضمون وصیت‌نامه الهی سیاسی سپهبد شهید قاسم سلیمانی تدوین شده است. محتوای وصیت‌نامه این شهید والامقام را می‌توان سند و بیانیۀ تفکر راهبردی مدیران جهادی دانست. تحلیل متن وصیت‌نامه ایشان به روش تحلیل مضمون انجام شده است. پس از شناسایی و تحلیل مضمونهای پایه و مضمونهای سازمان‌دهنده، شش مضمون فراگیر به‌عنوان عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی شناسایی شد که عبارت است از: ۱. دین‌مداری ۲. ولایتمداری ۳. فرهنگ شهادت‌طلبی ۴. وحدت‌گرایی اسلامی ۵. حکمرانی خدامحورانه ۶. اقتدار نظامی و دفاعی. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی با عناصر الگوهای تفکر راهبردی در مدیریت علمی رایج تفاوت دارد.

کلیدواژه‌ها: مدیریت جهادی، تفکر راهبردی، سردار سلیمانی، ایران.

مقدمه

هر انسان آگاه و منصفی فارغ از اندیشه سیاسی و اجتماعی خود گواهی می‌دهد که تعبیر «مکتب شهید سلیمانی» به حق شایسته سردار بزرگ اسلام سپهد شهید حاج قاسم سلیمانی است. واقعیت این است که هرگاه انسان از مدار فردیت خارج شود و سعه وجودی او به اندازه‌ای گسترش یابد که بر نفوس انسانها در مسیر کمال تأثیر قابل توجه بگذارد، به یک مکتب تبدیل شده است (رضائیان، ۱۳۹۹: ۲۷۷). امروزه یکی از چالشها و مسائل اساسی سازمانها بویژه در عرصه بین‌المللی این است که با عنایت به پیچیدگی و چندبعدی بودن نیازهای کارکنان از یک سو و گوناگونی رو به تزاید ویژگیهای فرهنگی جوامع از سوی دیگر، مدیران باید روی چه عناصر کلیدی یا ارزشهای محوری متمرکز شوند تا در تحقق اهداف سازمانی توفیق حاصل شود. پاسخ اساسی به این پرسش، انجام موردکاوی و رجوع به بهترین تجربه‌ها یا الگوهای سرآمد است. مکتب شهید قاسم سلیمانی الگویی کارآمد و سرآمد در مدیریت نهادی با گستره بین‌المللی بوده و ایشان به‌عنوان یک استراتژیست نابغه، مکتب جدیدی را در عرصه بین‌المللی عرضه کرده است. مکتب شهید سلیمانی نمونه عملی و تبلور واقعی سازمان آخرت‌گرا در مدیریت اسلامی است که به‌خوبی توانسته در عرصه عملیاتی، عمده ویژگیهای آن را محقق سازد و به ما بیاموزد که مفروضات مدیریت اسلامی گزاره‌های صرفاً ذهنی نیست (مقیمی، ۱۳۹۸: ۵-۷).

مکتب شهید سلیمانی نمونه بارز مدیریت اسلامی و نوع ویژه آن یعنی مدیریت جهادی است. مدیریت جهادی الگوی جدیدی از نظریات مدیریتی است که پس از انقلاب اسلامی ایران گسترش یافت؛ مدیریتی که با به‌کارگیری هنر و علم مدیریت و استفاده همزمان از مفاهیم اسلام، پنجره‌های جدیدی را به روی نظام مدیریت کشور گشوده است. مدیریت جهادی به‌مثابه آن نوع مدیریتی است که در وضعیت کمبود و وجود موانع گوناگون، با احساس تکلیف انقلابی بتواند کارآمدی خود را ادامه دهد و در حل معضلات کنونی جامعه توفیق داشته باشد. مدیریت جهادی بر نوعی بیش‌مبته است که می‌تواند بسیاری از معادلات حاکم بر مدیریت اجرایی کشور را تغییر دهد و با توسل به الگوسازی، گره‌گشای بسیاری از مشکلات مدیریتی کشور باشد (وحیدی، رستگار و ابراهیمی، ۱۳۹۸: ۸۳-۸۵). مدیریت جهادی رفع و جبران جسورانه و خلاقانه چالشها و کمبودها و ایجاد ظرفیتهای جدید با استفاده از منابع و تشریفات حداقلی و از طریق ایثار و تلاش

مضاعف و برادرانه در جهت تقرب الی‌الله است. آرمان‌گرایی، داشتن آرمان مشترک، دین‌محوری، ولایت‌مداری، استفاده از حداقل امکانات برای انجام‌دادن بیشترین خدمات، تحول‌آفرینی و فرهنگ‌سازی از مؤلفه‌های مدیریت جهادی است (حجازی‌فر، ۱۳۹۴). مدیریت جهادی را می‌توان یکی از مفاهیم جدید در علم مدیریت دانست که متناسب با شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و امنیتی کشور ایران است؛ البته مدیریت جهادی مفهومی جدید و گذرا نیست بلکه موضوعی عمیق و ریشه‌دار است که در عقاید قرآنی ریشه دارد (تولایی و صباغی، ۱۳۹۴).

تفکر راهبردی نیز یکی از اصطلاحات جدید در دنیای مدیریت است. تفکر راهبردی توانایی نگاه به آینده سازمان و تمرکز بر وابستگی‌های متقابل کلیدی سازمان و محیط پیرامونی آن است. صاحب‌نظران بر این موضوع اتفاق نظر دارند که تفکر راهبردی می‌تواند زیربنای مناسبی برای راهبردهای خلاق و اثربخش باشد. هم‌ل و پراهالاد^۱ (۱۹۹۸) تفکر راهبردی را شیوه خاصی برای اندیشیدن می‌دانند که می‌توان آن را «مهارت معماری راهبرد» دانست. مینتزبرگ (۱۹۹۴) تفکر راهبردی را مبنایی برای خلق راهبردهای قاعده‌شکن ذکر می‌کند. بون (۲۰۰۵) کمبود تفکر راهبردی در میان مدیران ارشد را بزرگترین نقطه ضعف آنها دانسته و گسترش چشم‌انداز و تبدیل آن به کار روزانه سازمان را کار اصلی متفکران راهبردی قلمداد کرده است. گراتز^۲ (۲۰۰۲) هدف تفکر راهبردی را حفظ مزیت رقابتی در محیط پیچیده و مبهم امروزی دانسته و معتقد است که نقش تفکر راهبردی، تعقیب نوآوری و تصویرسازی آینده جدید و متفاوت است. بنابراین تفکر راهبردی تفکری ترکیبی، متفاوت، خلاق، شهودی و نوآورانه است و بخشی از فرایند مدیریت راهبردی است (کردنائیج، ۱۳۹۶: ۱ و ۲). وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید سلیمانی را می‌توان سند برجسته‌ای از تفکر راهبردی در مدیریت جهادی دانست. سؤال اصلی این تحقیق این است که تفکر راهبردی مدیران جهادی چه ابعاد و مشخصاتی دارد. در همین راستا، هدف تحقیق ارائه الگویی از عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی بر مبنای وصیت‌نامه شهید قاسم سلیمانی است. به‌رغم اهمیت تفکر راهبردی در هدایت و مدیریت سازمانهای جهادی، تاکنون الگوی متناسب با این معنا طراحی نشده است و تدوین الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی می‌تواند مبنای تفکر و عمل راهبردی مدیران ارشد سازمانها و کارگزاران نظام اسلامی قرار گیرد.

1. Hamel & Prahalad

2. Graetz

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تعریف تفکر راهبردی هنوز در ادبیات دانشگاهی در حال توسعه است. تلاشهای اولیه برای تعریف این اصطلاح ایده‌هایی مانند تفکر مفهومی، جستجوی اطلاعات، واضح‌سازی داده‌ها و وضعیت‌های پیچیده، و یادگیری از تجربه را با هم ترکیب کردند (بوعلی و همکاران، ۲۰۱۵). جین لیدکا (۱۹۹۸) تعریفی جامع از تفکر راهبردی بیان کرده و با ارائه الگو، اجزای تفکر راهبردی و روابط بین آنها را نشان می‌دهد. وی تفکر راهبردی را مبنایی برای خلق راهبردهای نو می‌داند که می‌تواند قواعد رقابت را تغییر دهد و از وضع موجود چشم‌اندازی کاملاً متفاوت ترسیم کند. لیدکا پنج ویژگی برای تفکر راهبردی قائل است: ۱. نگرش سیستمی ۲. نیت متمرکز یا تمرکز بر هدف ۳. فرصت‌طلبی هوشمندانه ۴. تفکر در زمان که گذشته، حال و آینده را به هم پیوند می‌دهد ۵. فرضیه‌محوری با به‌کارگیری خلاقیت و نوآوری (کردنائیج، ۱۳۹۶: ۲ - ۴). در تعریف استیسی، تفکر راهبردی عبارت است از استفاده از چارچوبهای ذهنی مختلف برای بررسی و تحلیل و درنهایت تصمیم‌گیری در موقعیت‌های راهبردی. مدیران ناچارند برای هر موقعیت راهبردی، راه‌کارهای تازه‌ای ارائه دهند و این کار مستلزم ارتقای دائمی دانش و مهارت تفکر راهبردی است. در زمان متلاطم کنونی باید ظرفیت تفکر راهبردی ارتقا یابد؛ زیرا تقویت تفکر راهبردی به تدوین راهبردهای بهتر منجر خواهد شد. از نظر لشکر بلوکی (۱۳۹۲) تفکر راهبردی مهارت یا فضیلت ذهنی معماری راهبردی سازمان است که فرصتها و ظرفیتهای قابل تبدیل را به منفعت راهبردی تبدیل می‌کند (شیره‌پز آرانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۵۵). باید توجه کرد که تفکر راهبردی پیش‌بینی آینده نیست، بلکه تشخیص بموقع ویژگیهای میدان رقابت و دیدن فرصتهایی است که رقیبان نسبت به آنها غافل هستند. تفکر راهبردی در قالب قواعد ساده و عمیق ظاهر می‌شود. این قواعد الگویی ذهنی خاصی را ایجاد کرده و مبنای تصمیم‌گیریهای روزانه تا جهت‌گیری کلی سازمان خواهد بود. رهبرانی که از تفکر راهبردی برخوردارند با ویژگیهایی مانند تشخیص رهبری، خلاقیت، نگرش سیستمی، دید بلندمدت، فرصت‌طلبی و بسیاری از توانمندیهای شناختی دیگر می‌توانند سازمان را به آینده‌ای بهتر برسانند (بیک‌زاد و سلطانی، ۱۳۹۴: ۱۴۸).

مدیریت جهادی، مدیریت ارزشی است و نقش ارزشها در تصمیم‌گیری راهبردی در قالب تفکر ارزشی آشکار می‌شود. تفکر ارزشی پارادایم تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی است که با تفکر

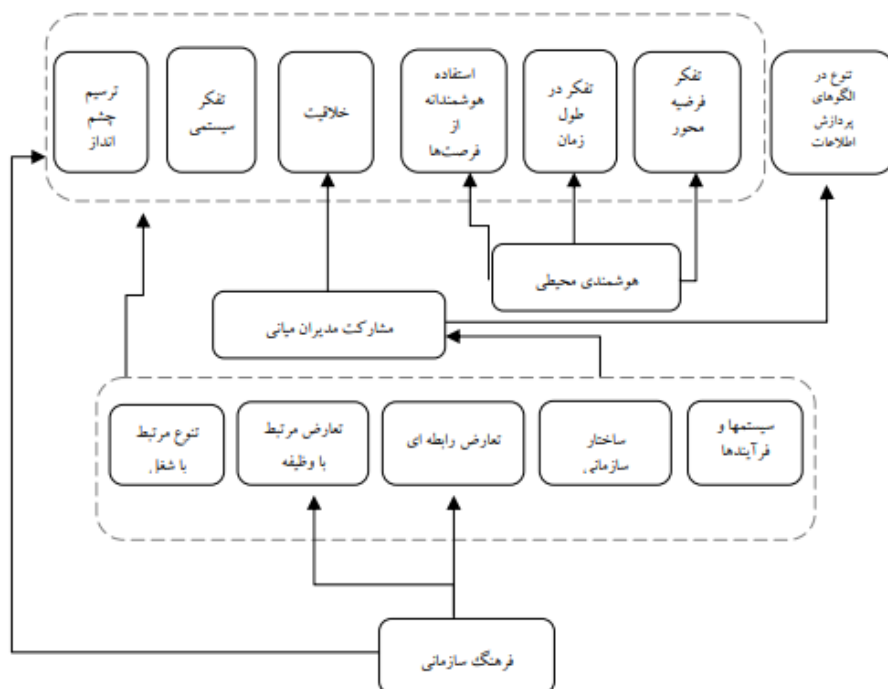
راهبردی رابطه تنگاتنگی دارد و به تقویت آن کمک می‌کند. در تفکر راهبردی برای هدایت همه تصمیم‌ها ابتدا باید ارزشهای راهبردی تعیین شود. ارزشهای راهبردی به تصمیم‌گیرنده کمک می‌کند که فرصتهای تصمیم بالقوه اثربخش را بیابد (گلچین کوهی، رضایی صوفی و کشاورز، ۱۳۹۸: ۸۲).

شیره‌پز آرانی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیقی با عنوان «الگوی مفهومی تفکر استراتژیک در کسب و کارها از دیدگاه امام علی (ع) در نهج‌البلاغه»، چارچوبی برای تبیین ارتباط بین اصول اخلاقی و تفکر راهبردی ارائه کرده‌اند. در الگوی آنها شاخصهای اخلاقی مؤثر بر کسب و کار و نیز مؤلفه‌های تفکر راهبردی در کسب و کار بر مبنای نهج‌البلاغه ارائه شده است. ظاهری (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان «ارائه الگوی مدیریتی در تراز انقلاب برای مدیران عالی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر سبک مدیریتی شهید سپهد قاسم سلیمانی» را با استفاده از رویکرد آمیخته انجام داده است. بخش کیفی تحقیق با روش تحلیل مضمون انجام شده است. مبانی اعتقادی به‌عنوان اثرگذارترین مضمون در سطح چهارم، زمینه‌های فردی در سطح سوم، مشی‌های سیاسی، فرهنگی و اقتصادی در سطح دوم و زمینه‌های شغلی به‌عنوان تأثیرپذیرترین مضمون در الگوی پیشنهادی در سطح اول قرار گرفت. گلچین کوهی، رضایی صوفی و کشاورز (۱۳۹۸) «الگویی برای تصمیم‌گیری راهبردی بر مبنای ارزشهای اسلامی» و با استفاده از روش داده‌بنیاد ارائه کردند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که «حق‌مداری» در تصمیم‌گیری راهبردی ارزشی نقش محوری دارد. رحمان‌سرشت و محمدی نسب (۱۳۸۹) به طراحی الگوی تصمیم‌گیری راهبردی با بهره‌گیری از روش تحقیق تاریخی و بررسی چند مورد تصمیم راهبردی بزرگان دین پرداختند. این عوامل در نهایت در قالب الگوی پتیگرو و در سه بعد عوامل زمینه‌ای، عوامل مربوط به تصمیم‌گیرنده و فرایند تصمیم‌گیری دسته‌بندی شد و آنها تحت تأثیر جهان‌بینی توحیدی و معارف اسلامی قرار گرفته‌اند. دهقانی بوده و پشایی هولاسو (۱۳۹۹) به «تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی» پرداختند. در این پژوهش با بررسی کتابخانه‌ای در زندگینامه، سخنرانیها، یادداشت‌ها و وصیت‌نامه شهید و مصاحبه با افراد صاحب‌نظر به روش تحلیل مضمون، مکتب ایشان در پنج بعد «معنوی و ارزشی»، «فردی و رفتاری»، «فرماندهی و مدیریتی»، «نظامی» و «تأثیر‌گذاری یا عملکردی» شناسایی شد و در نهایت مشخص گردید که پیامد مکتب سلیمانی، «سعادت و شهادت» است.

محققان برای تفکر راهبردی در سازمان الگوهای مختلفی ارائه کرده‌اند. در الگوی مورسی

(۱۹۹۶)، تفکر راهبردی شامل چهار مؤلفه ارزش، مأموریت، چشم‌انداز و راهبرد است. در الگوی ویلیامسون (۱۹۹۹) تفکر راهبردی شامل چهار مرحله کشف محدودیت‌های پنهان، ایجاد فرایندها، بهینه‌سازی سبد گزینه‌ها و ترکیب برنامه‌ریزی و فرصت‌طلبی است. در الگوی دو سطحی اینگرید بُن^۱ (۲۰۰۱)، تفکر راهبردی در سطح فردی شامل سه عنصر ۱. درک کلی از سازمان و محیط آن ۲. خلاقیت ۳. چشم‌انداز برای آینده سازمان است و در سطح سازمانی شامل دو عنصر ۱. گفتمان راهبردی میان مدیران ارشد ۲. استفاده از ابتکار و خلاقیت فردی کارکنان است. وی در تحقیقات بعدی خود (۲۰۰۵) سطح سوم را با هدف بررسی تعاملات گروهی مؤثر بر تفکر راهبردی مورد توجه قرار می‌دهد. در الگوی هاروارد (۲۰۱۰)، تفکر راهبردی شامل دو مرحله و چندین گام است: مرحله اول، تعیین مسائل راهبردی و شامل گام‌های ۱. مشاهده تصویر کلان ۲. تدوین اهداف راهبردی است. مرحله دوم، به‌کارگیری مهارت‌ها و شامل گام‌های ۳. تعیین روابط، الگوها و روندها ۴. خلاقیت ۵. تحلیل اطلاعات ۶. اولویت‌بندی اقدامات ۷. انتخاب اقدامات است (کالیس، ۲۰۱۰). عناصر الگوی لیدکا (۱۹۹۸) نیز در بالا ذکر شد.

مشبکی و خزاعی (۱۳۸۷) از طریق پرسشنامه و مصاحبه با ۳۰ نفر از استادان دانشگاه و مشاوران مدیریت فعال در حوزه راهبرد، عناصر تفکر راهبردی در سازمانهای ایرانی را شناسایی کردند. شکل شماره ۱ الگوی ارائه‌شده توسط آنها را نشان می‌دهد.

شکل ۱. الگوی تفکر راهبردی در سازمانهای ایرانی (مشکی و خزاعی، ۱۳۸۷)

ناظمی، مرتضوی و جعفریانی (۱۳۸۹)، ارتباط تفکر راهبردی و عملکرد را در شرکتهای بورسی در مشهد بررسی کردند و ضمن تأیید اثر تفکر راهبردی بر عملکرد این شرکتهای، مؤلفه‌های زیر را برای تفکر راهبردی در نظر گرفتند: ۱. تفکر مفهومی ۲. تفکر سیستمی ۳. آینده‌نگری ۴. فرصت‌گرایی ۵. شناخت ۶. رهبری تحول‌گرا. میرآخوری، دارائی و سلام‌زاده (۱۳۹۳) «مدل تفکر استراتژیک اسلامی ایرانی» را ارائه کردند. آنها با بررسی مؤلفه‌های تفکر راهبردی در ادبیات موضوع، آیات و روایات و بیانات رهبر انقلاب اسلامی، ۱۳ مؤلفه را شناسایی کردند. این مؤلفه‌ها عبارت است از: خلاقیت، چشم‌اندازی برای آینده، تفکر سیستمی، آینده‌نگری، قدرت تحلیل، بصیرت، تمرکز بر هدف، تجربه‌پذیری، علم به زمان، یادگیری پیوسته، ارتباطات مؤثر، قابلیت‌سازی و اندیشه مبتنی بر معنویت. سلمانی قهبازی و همکاران (۱۳۹۳) در بررسی «آسیب‌شناسی تفکر راهبردی مدیران ارشد و تأثیر آن بر عملکرد سازمانی» در وزارت نیرو، هشت

مؤلفه را برای تفکر راهبردی در نظر گرفتند: خودباوری، دوراندیشی، هوشیاری محیطی، تفکر سیستمی، اندیشه خلاق، دانش راهبردی سازمانی، مدیریت دانش سازمانی و بصیرت. هر یک از الگوها دارای ابعاد و ویژگیهای خاص خود هستند. به نظر می‌رسد تفکر راهبردی در مدیریت جهادی ابعاد و مؤلفه‌های نسبتاً متفاوتی دارد که در این پژوهش سعی بر استخراج و تدوین الگوی تفکر راهبردی برای مدیران جهادی بوده است.

روش شناسی پژوهش

در این پژوهش به منظور شناسایی و ارائه الگویی از تفکر راهبردی مدیران جهادی بر مبنای وصیت‌نامه شهید قاسم سلیمانی از روش تحلیل مضمون (تم) استفاده شده است. تحلیل مضمون روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است که کاربرد گسترده‌ای دارد. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است و صرفاً روش کیفی خاصی نیست بلکه فرایندی است که می‌تواند در بیشتر روشهای کیفی به کار رود. به طور کلی، تحلیل مضمون روشی است برای دیدن متن، برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط متون. تعبیر Theme در فارسی معادل «مضمون» و به معنی «مطلب» و «درونمایه» است. تحلیل مضمون به پژوهشگر اجازه می‌دهد که به جستجوی تم‌های (مضمونهای) آشکار و پنهان پرداخته و سپس آنها را تفسیر کند. در این روش پژوهشگر به گردآوری و تحلیل داده‌ها می‌پردازد و پس از ایجاد شناسه‌های اولیه به جستجو و شناخت مضمونها می‌پردازد تا شبکه مضمونها را ترسیم کند و سپس به تحلیل آنها پردازد (خنifer و مسلمی، ۱۳۹۷: ۴۹ - ۶۳). شبکه مضمونها روش مناسبی در تحلیل مضمون است که آتراید و استیرلینگ آن را توسعه داده‌اند. شبکه مضمونها نقشه‌ای شبیه تارنما است که بر اساس روندی مشخص، مضمونهای پایه (شناسه‌ها و نکات کلیدی متن)، مضمونهای سازماندهنده (مضمونهای به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضمونهای پایه) و مضمونهای فراگیر (مضمونهای عالی دربرگیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام‌مند می‌کند؛ سپس این مضمونها به صورت نقشه‌های شبکه تارنما رسم شده و مضمونهای برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود. شبکه‌های مضمونها به صورت گرافیکی و شبیه تارنما نشان داده می‌شود تا تصور هرگونه سلسله مراتب میان آنها از بین برود. شبکه باعث شناوری

مضمونها شده و بر وابستگی و ارتباطات میان شبکه تأکید می‌کند. وقتی شبکه مضمون ساخته شد، می‌توان از آن به‌مثابه ابزاری تصویری برای تفسیر متن استفاده کرد تا نتایج متن و خود متن برای محقق و خوانندگان روشن و قابل فهم شود (آتراید و استیرلینگ، ۲۰۱۱: ۳۸۸ و ۳۸۹؛ حجازی‌فر، ۱۳۹۴: ۱۰۳).

یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که قبلاً ذکر شد، این پژوهش به‌منظور ارائه الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس تحلیل مضمون وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید قاسم سلیمانی انجام شده است. در همین راستا، در گام اول تقریباً سطر به سطر متن وصیت‌نامه ایشان مقوله‌بندی و تفسیر شد تا مضمونهای پایه شناسایی شود. جدول شماره ۱ مضمونهای پایه استخراج شده را نشان می‌دهد.

جدول ۱. مضمونهای استخراج شده از وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید قاسم سلیمانی

ردیف	جمله	مضمون پایه
۱	شهادت می‌دهم به اصول دین؛ ... معاد، عدل، امامت، نبوت حق است.	- اعتقاد به اصول دین
۲	شهادت می‌دهم که قیامت حق است، ... بهشت و جهنم حق است، سؤال و جواب حق است.	- اعتقاد به معاد و پاسخگویی
۳	خدایا تو را سپاس می‌گویم به خاطر نعمتهایت	- شکرگزاری نعمتها
۴	خدایا تو را سپاس که مرا ... در زمانی اجازه ظهور و بروز دادی که عبد صالحت خمینی کبیر را درک کنم و سرباز رکاب او باشم.	- درک و اقتدا به ولی فقیه زمان
۵	مرا در همان راهی قرار دادی که آنها [صحابه پیامبر]، جان خود را ... تقدیم کردند.	- حرکت در مسیر نبوت و امامت
۶	خداوندا تو را شکر می‌گویم که پس از عبد صالحت خمینی کبیر، مرا در مسیر عبد صالح دیگری ... (یعنی) خامنه‌ای عزیز - که جانم فدای جان او باد - قرار دادی.	- استمرار اقتدا به ولی فقیه زمان - جانفشانی برای ولی فقیه
۷	پروردگارا! تو را سپاس که مرا با بهترین بندگانت - یعنی مجاهدان و شهدای این راه - در هم آمیختی.	- همنشینی و انس با مجاهدان و شهیدان
۸	خداوندا! ... پیشانی شکر شرم بر آستانت می‌سایم که مرا در مسیر فاطمه اطهر و فرزندان در مذهب تشیع - عطر حقیقی اسلام - قرار دادی.	- شکرگزاری نعمت - حرکت در مسیر اهل بیت
۹	خداوندا! تو را سپاس که مرا از پدر و مادر فقیر اما متدین و عاشق اهل بیت و پیوسته در مسیر پاکی بهره‌مند نمودی. از تو عاجزانه می‌خواهم آنها را در بهشت و با اولیانت قرین کنی.	- والدین فقیر اما متدین - طلب رضوان برای والدین

ردیف	جمله	مضمون پایه
۱۰	خدایا به عفو تو امید دارم. دستم خالی است ... و من بدون برگ و توشه‌ای به امید ضیافت عفو و کرم تو می‌آیم.	- امید به عفو و کرم الهی - اخلاص و ناچیز انگاشتن دستاوردها
۱۱	همراه خود دو چشم بسته آورده‌ام که ... یک ذخیره ارزشمند دارد و آن گوهر اشک بر حسین فاطمه است؛ گوهر اشک بر اهل بیت و مظلوم و یتیم.	- حب اهل بیت، دستاورد معنوی - منتقم مظلوم و غمخوار یتیم
۱۲	خداوندا! سر من، عقل من، لب من، شامه من، گوش من، قلب من، همه اعضا و جوارح در همین امید [عفو و کرم تو] به سر می‌برند؛ ... بهشت من جوار توست، یا الله!	- امید به کرم و عفو الهی - طلب تقرب الی الله
۱۳	خدایا! از کاروان دوستانم جا مانده‌ام ... اما تو خود می‌دانی هرگز نتوانستم آنها را از یاد ببرم. پیوسته یاد آنها، نام آنها، نه ذهنم بلکه در قلبم و در چشمم، با اشک و آه یاد شدند.	- حسرت و آرزوی شهادت - حفظ پیوسته یاد شهدا
۱۴	عزیز من [خدایا]! جسم من در حال علیل شدن است. چگونه ممکن است کسی که چهل سال بر درت ایستاده است را نپذیری؟ ... مرا در فراق خود بسوزان و بمیران.	- آرزو و تمنای شهادت
۱۵	عزیزم! من از بی‌قراری و رسوایی جاماندگی، سر به بیابان گذارده‌ام؛ من به امیدی [شهادت] از این شهر به آن شهر و از این صحرا به آن صحرا در زمستان و تابستان می‌روم. ... مرا به خودت وصل کن.	- امید و بی‌قراری برای شهادت - پیوسته به دنبال شهادت بودن
۱۶	خدایا وحشت همه وجودم را فرا گرفته است. من قادر به مهار نفس خود نیستم، رسوایم نکن. ... مرا به قافله‌ای که به سویت آمدند، متصل کن.	- ترس از هوای نفس - طلب شهادت
۱۷	معبود من، عشق من و معشوق من، دوست دارم. بارها تو را دیدم و حس کردم، نمی‌توانم از تو جدا بمانم. بس است، بس. مرا بپذیر.	- حب خداوند - درک عمیق خدا - طلب شهادت
۱۸	خواهران و برادران مجاهد! ... عنایت کنید: جمهوری اسلامی، مرکز اسلام و تشیع است. امروز قرارگاه حسین بن علی، ایران است. بدانید جمهوری اسلامی حرم است و این حرم اگر ماند، دیگر حرم‌ها می‌مانند.	- جمهوری اسلامی، مرکز اسلام و تشیع - حفظ جمهوری اسلامی، عامل حفظ دیگر حرم‌ها
۱۹	برادران و خواهران! جهان اسلام پیوسته نیازمند رهبری است؛ رهبری متصل و منصوب شرعی و فقهی به معصوم.	- نیاز پیوسته جهان اسلام به رهبری دینی
۲۰	... خمینی بزرگ و پاک ما، ولایت فقیه را تنها نسخه نجات‌بخش این امت قرار داد. [چه شیعه و چه سنی] به دور از هر گونه اختلاف، برای نجات اسلام خیمه ولایت را رها نکنید.	- ولایت فقیه، تنها نسخه نجات‌بخش امت - پرهیز شیعه و سنی از اختلاف - اتکا به ولایت برای نجات اسلام
۲۱	اساسی دشمنی جهان با جمهوری اسلامی، آتش زدن و ویران کردن این خیمه [ولایت] است.	- ولایت، عامل دشمنی با جمهوری اسلامی

ردیف	جمله	مضمون پایه
۲۲	والله والله والله این خیمه اگر آسیب دید، بیت‌الله الحرام و مدینه حرم رسول‌الله و نجف، کربلا، کاظمین، سامرا و مشهد باقی نمی‌ماند؛ قرآن آسیب می‌بیند.	- آسیب به ولایت، آسیب حتمی به حریم ائمه و قرآن است.
۲۳	برادران و خواهران عزیز ایرانی من، مردم پرافتخار و سربلند که جان من و امثال من، هزاران بار فدای شما باد، ... از اصول مراقبت کنید. اصول یعنی ولی فقیه.	- جان فدای مردم ایران - مراقبت از اصول - مراقبت از ولایت فقیه
۲۴	جمهوری اسلامی امروز سربلندترین دوره خود را طی می‌کند. ... مذمت دشمنان و شماتت آنها و فشار آنها، شما را دچار تفرقه نکند.	- پرهیز از تفرقه ناشی از فشار و شماتت دشمن
۲۵	بدانید که می‌دانید مهمترین هنر خمینی کبیر این بود که اول اسلام را به پشتوانه ایران آورد و سپس ایران را در خدمت اسلام قرار داد.	- اسلام، پشتوانه ایران - ایران، در خدمت اسلام
۲۶	برادران و خواهران، ... عزیزانم، در اصول اختلاف نکنید.	- عدم اختلاف در اصول
۲۷	شهادت محور عزت و کرامت همه ما هستند؛ فرزندان را با نام و تصویر آنها آشنا کنید. به فرزندان شهدا ... احترام کنید و ... آنها را توجه خاص کنید.	- شهیدان، محور عزت و کرامت - حفظ نام و یاد شهیدان - احترام و توجه خاص به خانواده شهیدان
۲۸	نیروهای مسلح را که امروز ولی فقیه فرمانده آنان است، برای دفاع از خودتان، مذهبتان، اسلام و کشور احترام کنید.	- احترام به نیروهای مسلح - نیروهای مسلح، مدافعان اسلام و کشور
۲۹	نیروهای مسلح می‌بایست منشأ عزت ملت باشد و قلعه و پناهگاه مستضعفین و مردم باشد و زینت کشورش باشد.	- نیروهای مسلح، زینت و منشأ عزت ملت - نیروهای مسلح، پناهگاه مردم و مستضعفین
۳۰	من همیشه شرمندۀ آنها [مردم عزیز کرمان] هستم. .... فرزندان خود را در قتلگاه‌ها و جنگهای شدیدی چون کربلای ۵، والفجر ۸، طریق‌القدس، فتح‌المبین، بیت‌المقدس و ... روانه کردند.	- احساس دین به مردم شهیدپرور کرمان
۳۱	من شما [مردم عزیز کرمان] را از پدر و مادرم و فرزندان و خواهران و برادران خود بیشتر دوست دارم. ... آنها هم قبول کردند که من وجودم را نذر شما و ملت ایران کنم. دوست دارم کرمان همیشه و تا آخر با ولایت بماند.	- حب مردم کرمان - جان، فدای ملت - کرمان با ولایت بماند
۳۲	می‌دانید در زندگی به انسانیت و عاطفه‌ها و فطرت‌ها بیشتر از رنگ‌های سیاسی توجه کردم.	- مقدم داشتن انسانیت و فطرت بر جناح-بندیهای سیاسی
۳۳	وصیت می‌کنم اسلام را در این برهه که تداعی‌یافته در انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی است، تنها نگذارید. دفاع از اسلام نیازمند هوشمندی و توجه خاص است.	- همراهی و حمایت از اسلام - تداعی اسلام در انقلاب و جمهوری اسلامی - هوشمندی و توجه خاص برای دفاع از اسلام
۳۴	در مسائل سیاسی .... رنگ خدا را بر هر رنگی ترجیح دهید.	- تقدم خدامحوری بر هر چیزی در مسائل سیاسی

ردیف	جمله	مضمون پایه
۳۵	در این عالم، صوتی که روزانه من می‌شنیدم و مأنوس با آن بودم، صدای فرزندان [و خانواده] شهدا بود. .... شهیدتان را در خود جلوه‌گر کنید.	- آنس با خانواده شهیدان - جلوه‌گری شهیدان در خانواده شهدا
۳۶	[خطاب به خانواده شهدا] خواهش می‌کنم مرا حلال کنید و عفو نمایید. ... هم استغفار می‌کنم و هم طلب عفو دارم.	- طلب عفو و حلالیت از خانواده شهدا
۳۷	[خطاب به سیاسیون اصلاح‌طلب و اصول‌گرا] اگر عمل شما و کلام شما یا مناظره‌هایتان به‌نحوی تضعیف‌کننده دین و انقلاب بود، بدانید شما مغضوب نبی مکرم اسلام و شهدای این راه هستید؛ مرزها را تفکیک کنید.	- غضب پیامبر و شهدا بر سیاسیون تضعیف‌کننده دین و انقلاب - لزوم تفکیک مرز و مواضع سیاسیون
۳۸	[خطاب به سیاسیون] شرط با هم بودن، توافق و بیان صریح حول اصول است. اصول ۱. اعتقاد عملی به ولایت فقیه، ... ۲. اعتقاد حقیقی به جمهوری اسلامی و آنچه مبنای آن بوده است ... ۳. به‌کارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدمتگزار به ملت ... ۴. مقابله با فساد و دوری از فساد و تجملات ... ۵. احترام به مردم و خدمت به آنان... است.	- اعتقاد به اصول، شرط همراهی سیاسیون با نظام - اصل اول: اعتقاد عملی به ولایت فقیه - اصل دوم: اعتقاد حقیقی به جمهوری اسلامی و مبانی آن - اصل سوم: به‌کارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدمتگزار به ملت - اصل چهارم: مقابله با فساد و دوری از آن - اصل پنجم: احترام به مردم و خدمت به آنان
۳۹	[مسئول سیاسی] در دوره حکومت و حاکمیت خود در هر مسئولیتی، احترام به مردم و خدمت به آنان را عبادت بدانند و خود خدمتگزار واقعی، توسعه‌گر ارزش‌ها باشد.	- احترام و خدمت مسئولان سیاسی به مردم - توسعه ارزشها توسط مسئولان و حاکمان
۴۰	مسئولین همانند پدران جامعه می‌بایست به مسئولیت خود پیرامون تربیت و حراست از جامعه توجه کنند.	- مسئولیت حاکمان در تربیت و حراست از جامعه
۴۱	حکومتها عامل اصلی در استحکام خانواده و از طرف دیگر عامل مهم از هم‌پاشیدن خانواده هستند.	- حکومتها، عامل استحکام یا فروپاشی خانواده
۴۲	اگر [از سوی مسئولان] به اصول عمل شد، آن وقت همه در مسیر رهبر و انقلاب و جمهوری اسلامی هستند و یک رقابت صحیح بر پایه همین اصول برای انتخاب اصلح صورت می‌گیرد.	- عمل به اصول یعنی همراهی با رهبر و انقلاب اسلامی - پایبندی به اصول، مبنای رقابت سیاسیون و انتخاب اصلح
۴۳	[خطاب به برادران سپاهی و ارتشی] ملاک مسئولیتها را برای انتخاب فرماندهان، شجاعت و قدرت اداره بحران قرار دهید. ولایت .... اساس بقای نیروهای مسلح است. این شرط خلل‌ناپذیر می‌باشد.	- شجاعت و قدرت اداره بحران، ملاک انتخاب فرماندهان - اعتقاد به ولایت، اصل اساسی و خلل‌ناپذیر در انتخاب فرماندهان

ردیف	جمله	مضمون پایه
۴۴	نکته دیگر، شناخت به موقع از دشمن و اهداف و سیاستهای او و اخذ تصمیم به موقع و عمل به موقع [است].	- شناخت دشمن و اخذ تصمیم و عمل به موقع نسبت به دشمن، ملاک انتخاب فرماندهان
۴۵	علمای عظیم‌الشان و مراجع گرانقدر که موجب روشنایی جامعه و سبب زدودن تاریکیها هستند ...	- علما و مراجع، عامل روشنایی جامعه
۴۶	[خطاب به علما و مراجع معظم] سربازتان از یک برج دیده‌بانی دید که اگر این نظام آسیب ببیند، دین ... از بین می‌رود. این دوره با همه دوره‌ها متفاوت است.	- آسیب به نظام اسلامی، عامل از بین رفتن دین - حساسیت دوره کنونی در مقایسه با همه دوره‌ها
۴۷	[خطاب به علما و مراجع معظم] راه صحیح، حمایت بدون هر گونه ملاحظه از انقلاب، جمهوری اسلامی و ولی فقیه است.	- حمایت بی‌ملاحظه علما و مراجع از انقلاب و ولی فقیه
۴۸	نباید در حوادث، دیگران شما را که امید اسلام هستید به ملاحظه بیندازند. برخی خناسان سعی داشتند و دارند که [شما را] به سکوت و ملاحظه بکشانند.	- عدم سکوت و ملاحظه از سوی علما و مراجع
۴۹	من حضرت آیت‌الله خامنه‌ای را خیلی مظلوم و تنها می‌بینم. او نیازمند همراهی و کمک شماست.	- تنهایی و مظلومیت رهبر - همراهی و کمک به رهبر
۵۰	اگر این انقلاب آسیب دید، حتی زمان شاه ملعون هم نخواهد شد، بلکه سعی استکبار بر الحادگری محض و انحراف عمیق غیر قابل برگشت خواهد بود.	- آسیب به انقلاب یعنی غلبه الحادگری محض و انحراف غیر قابل برگشت
۵۱	از همه [همسایگانم، دوستانم، همکارانم، رزمندگان لشکر ثارالله و نیروی باعظمت قدس، حسن پورجعفری و سردار قآنی] طلب عفو دارم.	- طلب عفو از همه

پس از شناسایی مضمونهای پایه، مضمونهای سازماندهنده و سپس مضمونهای فراگیر تدوین شده است. جدول شماره ۲ مضمونهای سازماندهنده و فراگیر را نشان می‌دهد. شناسایی و تدوین این مضمونها طی یک فرایند رفت و برگشتی تحلیل مستمر انجام شده است.

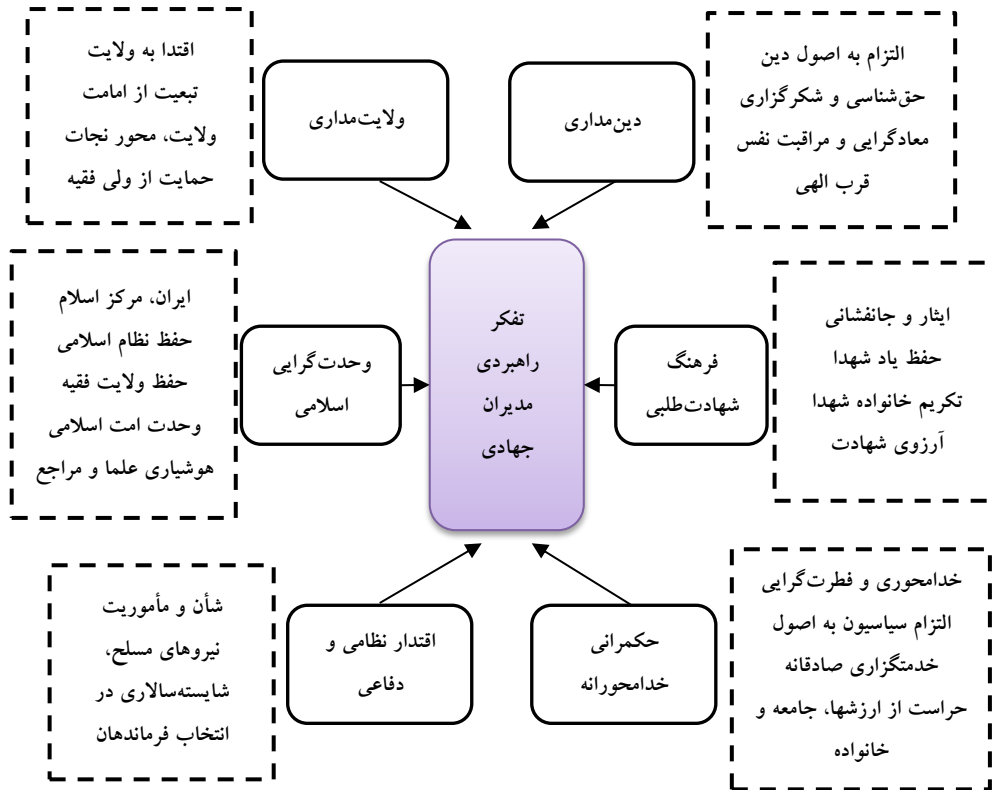
جدول ۲. دسته‌بندی مضمونهای استخراج شده و تعیین مضمونهای فراگیر

مضمون پایه	مضمون سازماندهنده	مضمون فراگیر
اعتقاد به اصول + مراقبت از اصول	التزام به اصول دین	دین‌مداری
شکرگزاری نعمت‌ها + شکرگزاری نعمت + شکرگزاری برای داشتن والدین فقیر اما متدین	حق‌شناسی و شکرگزاری	
طلب عفو از همه + طلب عفو و حلالیت از خانواده شهدا + امید به عفو و کرم الهی + ترس از هوای نفس + اعتقاد به حساب و کتاب و پاسخشویی + اخلاص و ناچیز انگاشتن دستاوردهای مهم خود	معادگرایی و مراقبت از نفس	
طلب رضوان برای والدین + طلب قرب الی‌الله + حب خداوند + درک عمیق خدا	قرب الهی	
درک و اقتدا به ولی فقیه زمان + استمرار اقتدا به ولی فقیه زمان	اقتدا به ولایت	ولایت‌مداری
حرکت در مسیر نبوت و امامت + حرکت در مسیر اهل بیت + حب اهل بیت، دستاورد معنوی + منتقم مظلوم و غمخوار یتیم	تبعیت از امامت و سیره اهل بیت	
ولایت فقیه، تنها نسخه نجات‌بخش امت + نیاز جهان اسلام به رهبری دینی + اتکا به ولایت برای نجات اسلام + ولایت، عامل دشمنی با جمهوری اسلامی + مراقبت از ولایت فقیه + آسیب به انقلاب یعنی غلبه الحادگری محض و انحراف غیر قابل برگشت + کرمان با ولایت بماند	ولایت، محور نجات	
تنهایی و مظلومیت رهبر + همراهی و کمک به رهبر	حمایت از ولی فقیه	
جانفشانی برای ولی فقیه + جان فدای مردم ایران + جانم فدای ملت و مردم کرمان	ایثار و جانفشانی	فرهنگ شهادت‌طلبی
همنشینی و انس با مجاهدان و شهدا + حفظ مستمر یاد شهدا + حفظ نام و یاد شهدا + انس با خانواده شهدا + جلوه‌گری شهیدان در خانواده شهدا	حفظ یاد شهدا	
شهادت، محور عزت و کرامت + احترام و توجه خاص به خانواده شهدا + احساس دین به مردم شهیدپرور کرمان + حب مردم کرمان	تکریم خانواده شهدا	
حسرت و آرزوی شهادت + تمنا و بی‌قراری برای شهادت + امید و تمنای شهادت + پیوسته به دنبال شهادت بودن + طلب شهادت	آرزوی شهادت	
جمهوری اسلامی، مرکز اسلام و تشیع + اسلام، پشتوانه ایران + ایران، در خدمت اسلام + تداعی اسلام در انقلاب و جمهوری اسلامی	ایران، مرکز اسلام	وحدت‌گرایی امت و نظام اسلامی
حفظ جمهوری اسلامی، عامل حفظ دیگر حرم‌ها + آسیب به نظام اسلامی، عامل از بین رفتن دین + همراهی و حمایت از اسلام + هوشمندی و توجه خاص برای دفاع از اسلام + حساسیت دوره کنونی در مقایسه با همه دوره‌ها	حفظ نظام اسلامی	
آسیب به ولایت، آسیب حتمی به حریم ائمه و قرآن	حفظ ولایت فقیه	

مضمون پایه	مضمون سازماندهنده	مضمون فراگیر
پرہیز شیعہ و سنی از اختلاف + پرہیز از تفرقہ ناشی از فشار و شماتت دشمن + عدم اختلاف در اصول علما و مراجع، عامل روشنائی جامعہ + حمایت بی‌ملاحظہ علما و مراجع از انقلاب و ولی فقیہ + عدم سکوت و ملاحظہ از سوی علما و مراجع	وحدت امت اسلامی	وحدت‌گرایی امت و نظام اسلامی
	تقدم انسانیت و فطرت بر جناح‌بندیهای سیاسی + تقدم خدامحوری بر هر چیزی در مسائل سیاسی	خدامحوری در مسائل سیاسی
غضب پیامبر و شهدا بر سیاسیون تضعیف‌کننده دین و انقلاب + لزوم تفکیک مرز و مواضع سیاسیون + اعتقاد به اصول، شرط همراهی سیاسیون با نظام + پایبندی به اصول، مبنای رقابت سیاسیون و انتخاب اصلاح + عمل به اصول یعنی همراهی با رهبر و انقلاب اسلامی + اعتقاد عملی به ولایت فقیہ (اصل اول) + اعتقاد حقیقی به جمهوری اسلامی و مبانی آن (اصل دوم)	التزام سیاسیون به اصول	حکمرانی خدامحورانه
به‌کارگیری افراد پاکدست و معتقد و خدمتگزار به ملت (اصل سوم) + مقابله با فساد و دوری از آن (اصل چهارم) + احترام و خدمت مسئولان به مردم (اصل پنجم)	خدمتگزاری صادقانه	
توسعه ارزشها توسط مسئولان و حاکمان + مسئولیت حاکمان در تربیت و حراست از جامعه + حکومت‌ها، عامل استحکام یا فروپاشی خانواده	حراست از ارزشها، جامعه و خانواده	
احترام به نیروهای مسلح + نیروهای مسلح، مدافعان اسلام و کشور + نیروهای مسلح، زینت و منشأ عزت ملت + نیروهای مسلح، پناهگاه مردم و مستضعفان	شان و مأموریت نیروهای مسلح	اقتدار نظامی و دفاعی
شجاعت و قدرت اداره بحران، ملاک انتخاب فرماندهان + اعتقاد به ولایت، اصل اساسی و خلل‌ناپذیر در انتخاب فرماندهان + شناخت دشمن و اخذ تصمیم و عمل به‌موقع نسبت به دشمن، ملاک انتخاب فرماندهان	شایسته‌سالاری در انتخاب فرماندهان	

ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده برای تفکر راهبردی مدیران جهادی در شکل شماره ۲ و در قالب شبکه مضمونها ارائه شده است.

شکل ۲. الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

مکتب شهید سلیمانی همان مکتب مدیریت اسلامی و جهادی است. ایشان به‌عنوان یک چهره‌ای بین‌المللی در جمهوری اسلامی و مدیریت راهبردی در عرصه نظامی، بسیاری از توطئه‌های دشمنان در منطقه غرب آسیا و علیه جهان اسلام را خنثی کرد و در وضعیت پیچیده و خطرناک کنونی، مدیریت جهادی را به‌منصه ظهور و بروز رساند. بر اساس الگوی تدوین‌شده، تفکر راهبردی مدیران جهادی شامل شش بعد است:

۱. دین‌مداری: این بعد شامل التزام به اصول دین، حق‌شناسی و شکرگزاری، معادگرایی و قرب الهی است. با توجه به تحلیل محتوای مضمونها می‌توان گفت که دین‌مداری و ولایت‌مداری عناصر

بنیادین تفکر راهبردی جهادی هستند.

۲. ولایتمداری: شامل اقتدا به ولایت، پیروی از امامت و سیره اهل بیت، ولایت محور نجات، و حمایت از ولی فقیه است.

۳. فرهنگ شهادت‌طلبی: شامل ایثار و جانفشانی، حفظ یاد شهدا، تکریم خانواده شهدا و آرزوی شهادت است. فرهنگ شهادت‌طلبی تئ راهبردی و انگیزه اصلی مدیران و کارگزاران جهادی نظام اسلامی است.

۴. وحدت‌گرایی اسلامی: شامل ایران مرکز اسلام، حفظ نظام اسلامی، حفظ ولایت فقیه، وحدت امت اسلامی و هوشیاری علما و مراجع است. مرکزیت ایران در جهان اسلام، محوریت ولایت فقیه در نظام سیاسی ایران و هوشیاری علما و مراجع حافظ نظام اسلامی و وحدت امت اسلامی هستند.

۵. حکمرانی خدامحورانه: شامل خدامحوری در مسائل سیاسی، التزام سیاسیون به اصول، خدمتگزاری صادقانه، حراست از ارزشها و جامعه و خانواده است. حکمرانی خدامحورانه یکی از مهمترین عناصر تفکر راهبردی و یکی از ارزشمندترین دستاوردهای مدیریت جهادی است.

۶. اقتدار نظامی و دفاعی: شامل شأن و مأموریت نیروهای مسلح و شایسته‌سالاری در انتخاب فرماندهان است. در تفکر راهبردی مدیران جهادی، امنیت، اقتدار و ثبات زمینه‌ساز اعمال مدیریت اسلامی و جهادی در سازمانهاست.

انتظار می‌رود که عناصر تفکر راهبردی مبتنی بر مدیریت جهادی و ارزش‌مدار با عناصر تفکر راهبردی در سازمانهای صنعتی و کسب و کارها که بر ادبیات رایج مبتنی است، متفاوت باشد. عنصر «اندیشه مبتنی بر معنویت»، «بصیرت» و «قابلیت‌سازی» در تحقیق میرآخوری، دارائی و سلام‌زاده (۱۳۹۳) و «خودباوری» و «بصیرت» در تحقیق سلمانی قهبازی و همکاران (۱۳۹۳) با برخی عناصر الگوی استخراج‌شده مطابقت مفهومی دارد. هم‌چنین «حق‌مداری» که یکی از یافته‌های تحقیق گلچین کوهی، رضایی صوفی و کشاورز (۱۳۹۸) بود در این تحقیق نیز مورد تأیید قرار گرفت. می‌توان گفت که عناصر تفکر راهبردی جهادی تلفیقی از عناصر عقلایی و عناصر معنوی است. برای نمونه، تأکید بر معادگرایی، قرب الهی و شهادت‌طلبی را می‌توان از جلوه‌های معنوی بعد «تئ متمرکز» در تحقیق لیدکا (۱۹۹۸) دانست. به هر حال، در این تحقیق کوشش شد تا عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی بر مبنای وصیت‌نامه شهید سلیمانی الگوسازی شود. ممکن

است در نگاه اول به نظر برسد که الگوی استخراج شده بیشتر برای سازمانهای دولتی و کارگزاران ارشد نظام اسلامی مناسبتر است؛ اما همه یا اغلب ابعاد آن در سطح مدیریت سازمانهای خرد و شرکتهای و کسب و کارها نیز مصداق و کاربرد دارد. به پژوهشگران آتی پیشنهاد می شود:

۱. تفکر راهبردی شهید سلیمانی را با بهره گیری از همه منابع در دسترس (بویژه سخنرانیهای ایشان، سخنرانیها درباره ایشان، کتابها و دیگر اسناد) مورد بررسی و کاوش جامع تر قرار دهند.
۲. شیوه های عینیت بخشی و عملیاتی سازی عناصر تفکر راهبردی شهید سلیمانی در سازمانهای جهادی را الگوسازی کنند.
۳. عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی در عرصه جهاد نظامی، جهاد سازندگی، جهاد علمی و دانشگاهی و جهاد فرهنگی را شناسایی و با هم مقایسه کنند.

منابع فارسی

- بیک زاد، جعفر، سلطانی، فریبا (۱۳۹۴)، ارزیابی تفکر راهبردی مدیران و تأثیر آن بر نوآوری سازمانی، فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، س ۶، ش ۲۴: ۱۴۵ - ۱۶۷.
- تولایی، روح اله، صباغی، زهرا (۱۳۹۴)، طراحی الگوی مفهومی توسعه مدیریت جهادی با استفاده از ترکیب روش سیستم های نرم و نگاشت شناختی، فصلنامه بهبود مدیریت، س ۹، ش ۲۸: ۱۲۱ - ۱۴۵.
- حجازی فر، سعید (۱۳۹۴)، چیستی و مؤلفه های مدیریت جهادی، فصلنامه مدیریت اسلامی، س ۲۳، ش ۳: ۹۵ - ۱۲۲.
- خنیفر، حسین و مسلمی، ناهید (۱۳۹۷)، اصول و مبانی روشهای پژوهش، ج ۱، تهران: انتشارات نگاه دانش.
- دهقانی پوده، حسن؛ پاشایی هولاسو، امین (۱۳۹۹)، تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی، مدیریت اسلامی، س ۲۸، ش ۲: ۱۳ - ۳۷.
- رحمان سرشت، حسین؛ محمدی نسب، مهدی (۱۳۸۹)، الگوی تصمیم گیری راهبردی در رویکرد اسلامی، مطالعات دفاعی استراتژیک، سال ۱۰، ش ۳۹: ۹ - ۳۲.
- رضائیان، زهرا (۱۳۹۹)، نگاهی به ویژگیهای سردار مکتب ساز حاج قاسم سلیمانی، فصلنامه علمی - تخصصی ره توشه، ش ۱: ۲۷۷ - ۲۸۹.
- سلمانی قهبازی، احمد، دهقان، نبی اله، انجم شعاع، رضا و فتحی، صمد (۱۳۹۳)، آسیب شناسی تفکر راهبردی مدیران ارشد و تأثیر آن بر عملکرد سازمانی، فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، د ۵، ش ۱۹: ۲۵۵ - ۲۸۴.
- سلیمانی، قاسم، وصیت نامه الهی سیاسی سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی، قابل دسترس در:

شیره‌پز آرائی، علی اصغر؛ حسینی، میرزا حسن؛ محمودی میمند، محمد و امینی، محمدتقی (۱۳۹۳)، الگوی مفهومی تفکر استراتژیک در کسب و کارها از دیدگاه امام علی(ع) در نهج‌البلاغه، دوفصلنامه اسلام و مدیریت، س ۳، ش ۶: ۵۳ - ۸۷.

کالیس، دیوید (۲۰۱۰)، تفکر استراتژیک: راه‌حل‌های حرفه‌ای برای چالش‌های روزانه، ترجمه مسعود سلطانی، تهران، انتشارات آریانا قلم.

کردنائیچ، اسداله (۱۳۹۶)، تفکر و مدیریت استراتژیک: تئوری و عمل، تهران: انتشارات دانشگاه تربیت مدرس گلچین کوهی، محمد؛ رضایی صوفی، مرتضی و کشاورز، لقمان (۱۳۹۷)، اصول تصمیم‌گیری مبتنی بر ارزشهای راهبردی اسلامی، فصلنامه مدیریت اسلامی، س ۲۷، ش ۴: ۷۹ - ۱۰۵.

مشبکی، اصغر و خزاعی، آناهیتا (۱۳۸۷)، طراحی مدل عناصر تفکر استراتژیک در سازمان‌های ایرانی، مدیریت بازرگانی، د ۱، ش ۱: ۱۰۵ - ۱۱۸.

مقیمی، سیدمحمد (۱۳۹۸)، مدیریت بر مبنای اخلاص؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی، مدیریت اسلامی، س ۲۷، ش ۳: ۵ - ۱۲.

میرآخوری، علیرضا، دارائی، محمدرضا و سلام‌زاده، یاشار (۱۳۹۱)، مدل تفکر استراتژیک اسلامی ایرانی، سومین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، تهران، ۳۱ خرداد ۱۳۹۳.

ناظمی، شمس‌الدین؛ مرتضوی، سعید و جعفریانی، حسن (۱۳۸۹)، ارتباط تفکر راهبردی و عملکرد، فصلنامه چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، دوره ۹، ش ۲: ۶۹ - ۸۷.

وحیدی، محمد؛ رستگار، عباسعلی و ابراهیمی، سیدعباس (۱۳۹۸)، شناسایی نگرش‌ها و ذهنیت‌های حوزه مدیریت جهادی، مدیریت اسلامی، س ۲۷، ش ۳: ۸۳ - ۱۱۲.

منابع انگلیسی

- Attride-Stirling, (2001). "Thematic Networks: An Analytic Tool for Qualitative Research". Qualitative Research. Vol. 1. No. 3. Pp 385-405.
- Bonn, I. (2001), "Developing Strategic Thinking as a Core Competency". Management Decision, 39(1), 63-71.
- Bouhali, R., Mekdad, Y., Lebsirc, H., & Ferkha, L., (2015), "Leader Roles for Innovation: Strategic Thinking and Planning". 3rd International Conference on Leadership, Technology and Innovation Management, Published by Elsevier Ltd.
- Casey, A.J & Goldman, E. F., (2010). "Enhancing the ability to think strategically: A learning model". Management Learning, 41(2), 167-185.
- Liedtka, J. M., (1998). "Strategic Thinking: Can it be Taught?". Long Range Planning, 31(1), 120-129
- Morrissey, G., (1996). A Guide To strategic Thinking (Building Your Planning Foundation). Hard Cover.
- Williamson, P. J. (1999). "Strategy as Options on Future", Sloan Management Review, 40(3), 117-126.

